

Viering van het Paasmysterie

Liturgie van de Goede Week

Jan Zijerveld

Sint Agnesparochie Den Haag

Triduum Sacrum

Deze brochure gaat over de spirituele en mystieke betekenis van de Goede of Heilige Week. Voordat de afzonderlijke feestdagen van de Goede Week worden behandeld, wordt eerst ingegaan op de geschiedenis en op de eenheid en samenhang van het ene Paasmysterie.

Geschiedenis

De eindtijd is ingegaan met de Verrijzenis van Christus. De eerste verkondiging van het kerygma is te vinden in de toespraak van Petrus op Pinksteren: *"Mannen van Israël, luistert naar deze woorden: Jezus de Nazoreeër was een man wiens zending tot u van Godswege bekrachtigd is. Gij kent immers zelf de machtige daden, wonderen en tekenen, die God door Hem onder u heeft verricht: Hem, die volgens Gods vastgestelde raadsbesluit en voorkennis is uitgeleverd, hebt gij door de hand van goddelozen aan het kruis genageld en gedood. Maar God heeft Hem ten leven opgewekt na de smarten van de dood te hebben ontbonden; want het was onmogelijk dat Hij daardoor werd vastgehouden. (...) Deze Jezus heeft God doen verrijzen en daarvan zijn wij allen getuigen. Verheven aan Gods rechterhand heeft Hij de beloofde heilige Geest van de Vader ontvangen en Deze uitgestort, zoals gij ziet en hoort."* (Hnd 2,22-24.32-33) Dit is het kerygma of oerverkondiging, het hart van het christelijk geloof. Vanuit dit Paasmysterie wordt de incarnatie begrepen. In Lc 2,11 lezen we: *"Heden is u in de stad van David een redder geboren, de Messias."* Die redder is de opgestane Jezus, die verheven is tot Kuri-os, Heer. Daarom kent de kerk eigenlijk maar één feest, het Paasfeest. Niet als memoria, gedachtenis of herinnering maar als actualiteit. Christus die heden opstaat in ons. Dat Paasmysterie doordeesemt alle liturgie – die van Eucharistie en van alle andere sacramenten – als een deelname aan de verrijzenis van Christus.

Het eerste begin

De Jonge Kerk kende oorspronkelijk maar één feest: *"de eerste dag van de week"* (1 Kor 16,2), de zondag, waarop de gedachtenis van de dood en opstanding van de Heer gevierd werd. Op die *"Dag des Heren"* ofwel Dominica werd de Eucharistie gevierd, het Pasen van de Heer. Daarom is de zondagse Eucharistie op de Domenica het oudste christelijke feest. Getuigenis van een gevangen christen: *"Ja, wij hebben in mijn huis de dag des Heren gevierd. Wij kunnen niet leven zonder de dag des Heren te vieren."* (Martelaarsakten van Carthago) Dit getuigenis toont hoe de oorspronkelijke Kerk zich ervan bewust was dat zij door de deelname aan het Lichaam en Bloed van Christus als Kerk, als Lichaam van Christus gevoed en opgebouwd werd. Vanaf het begin kwam de christengemeenschap bijeen *op de eerste dag van de week voor het breken van het Brood*. Daarom is de wekelijkse viering van het

Pasen of de Verrijzenis van de Heer het oudste christelijke feest. *"Wij brengen de achtste dag door in vreugde, want het is de dag waarop Jezus is verreezen."* (Brief van Barnabas, tweede eeuw) Het eucharistisch gebed gedenkt niet de menswording maar het Paasmysterie: *"Wij verkondigen uw dood en wij belijden tot Gij wederkeert, dat Gij verreezen zijt."*

Geleidelijk aan echter groeide het verlangen om eenmaal per jaar het Pasen van de Heer plechtig te vieren. Daarom noemde men dit Paasfeest kortweg *sollemnitas*, dé plechtigheid. Dat feest werd gevierd tijdens een wake die de hele nacht duurde. Tijdens die wake werden het lijden, sterven en verrijzen van de Heer gevierd, dat wil zeggen in één nacht werd zowel Goede Vrijdag als Pasen gevierd.

Hoe werd de Paaswake in de eerste eeuwen gevierd? Op vrijdag en zaterdag werd er gevast. Tertullianus haalt Lc 5,35 aan: *"Er zullen echter dagen komen, dat de bruidegom van hen is weggenomen en dan, in die tijd, zullen ze vasten."* Het lichaam doet mee met het uitzien naar Pasen. Oude schrijvers uit de tweede eeuw vertellen hoe de Paasnacht een uitbarsting van vreugde was. De flambouwen verlichten de straten van de stad, van heinde en verre komen de gelovigen naar de kerk. Augustinus: *"Dit is de wake van de wakes, de moeder van alle christelijke wakes."*

Allereerst het lucernarium: De Paaskaars wordt ontstoken en geleidelijk verandert de duisternis van de nacht in licht want Christus heeft onze duisternis overwonnen. Hij is ons Licht geworden.

Dan volgen de lezingen en psalmen: het scheppingsverhaal, het offer van Isaak door Abraham, de exodus, het Evangelie van de Opstanding en als psalmen de doopsalmen 118, 23 en 42.

Vervolgens komen de initiatieriten: Doop, Zalving en eerste Eucharistieviering van de neofieten en de vredeskus.

De Eucharistie is het centrum van de viering. De Verreezene schenkt zich zelf weg aan de Kerk, de Bruidegom aan de Bruid, het is de huwelijksnacht. Met de Communie wordt het vasten gebroken. De pasgedoopte treedt binnen in het beloofde land van melk en honing, treedt in *communio* met de Verreezene, een ontmoeting die vijftig dagen duurt.

Van Paaswake naar Triduum Sacrum

In de loop der eeuwen werd deze ene viering uiteengelegd in drie heilige dagen: Triduum Sacrum, te weten Goede Vrijdag, Stille Zaterdag en Paasnacht. Weer later werd daaraan de avond van Witte Donderdag toegevoegd als gedachtenis van het Laatste Avondmaal en plechtig begin van het Triduum Sacrum. Nog weer later werd de hele week die aan Pasen voorafgaat, tot Heilige Week verklaard, beginnend met Passie- of Palmzondag. Dat was het

begin van het liturgisch jaar.

Wij beschikken over een reisverslag van Egeria, een religieuze, die in de vierde eeuw de Paasweek meemaakte in Jeruzalem. Daarin zie je hoe de behoefte ontstond om het uitgebreide Evangelie van de passio uit te beelden in een ritueel op locatie. Zaterdag vóór Palmzondag wordt de opwekking van Lazarus gevierd in het dorp Betanië. Op Palmzondag gaat men in processie onder leiding van de bisschop van de Olijfberg naar Betfage, kinderen en hun ouders met palm- en olijftakken. Op woensdag wordt "*onder tranen en weegeklaag*" het verraad van Judas herdacht. De donderdag wordt besteed aan de viering van de Eucharistie en gebedswaken. Op vrijdag beluistert men alle verhalen uit het Oude en Nieuwe Testament die betrekking hebben op het lijden, en vindt de kruisverering plaats. Op zaterdag bereidt men de Paaswake voor en viert die vervolgens in de Heilig Grafkerk vóór het lege graf. Met andere woorden men begint het Paasmysterie in zijn diverse elementen te dramatiseren en uit te beelden, zo mogelijk op verschillende locaties. Vanuit Jeruzalem vindt die praktijk ingang in de andere kerken van het Romeinse Rijk.

Vanaf de vroege Middeleeuwen worden allerlei rituelen en dramatiseringen toegevoegd: de palmprocessie met het Allerheiligste, op Witte Donderdag de voetwassing en de aanbidding van Allerheiligste als benadrukking van de *realis presencia* (de werkelijke aanwezigheid van Christus in het Allerheiligste) die door Berengarius ontkend werd. De Paaswake met de lange lezingen in het Latijn, dat men niet meer verstaat, verdwijnt en geleidelijk aan wordt het beginuur verplaatst naar de zaterdagmorgen. Men verliest de kern van het Paasmysterie als een uitbarsting van vreugde omdat Christus de dood heeft overwonnen, uit het oog. Een veelheid aan ceremonies en rituelen van volk aard onttrekt het zicht op de kern van het Paasfeest. Ik herinner mij dat wij als kinderen naar die eindeloze saaie viering op Stille Zaterdag werden gestuurd om wijwater te halen, mijn ouders gingen niet mee want de Hoogmis op Paasmorgen was de eigenlijke viering. Aan het begin van de vorige eeuw heeft de Liturgische Beweging studie gemaakt van de geschiedenis van de Paasliturgie en hier en daar werden de bevindingen ook uitgetoetst in een illegale nachtelijke Paaswake. Pas in 1956 werd door Pius XII de Paaswake in ere hersteld en moest vanaf die datum verplicht gevierd worden ná zonsondergang op zaterdag. Vaticanum II heeft de huidige vorm gegeven aan de Paaswake.

Eenheid en samenhang van het ene Paasmysterie

Alvorens te spreken over de afzonderlijke dagen van de Goede Week is het goed om de eenheid en samenhang van dat ene Paasmysterie te benadrukken. Het gaat in heel de Goede Week om dit ene Paasmysterie: de doortocht

van Jezus uit deze wereld naar de Vader, zijn doortocht door de dood naar het Leven. Het gaat om het Pasen van Jezus. Dat Pasen van de Heer loopt vanaf de avondmis van Witte Donderdag tot en met de vespers van Paaszondag. In dat Triduum Sacrum wordt die doortocht van Jezus vanuit deze wereld naar zijn Vader gevierd en tegenwoordig gesteld, geactualiseerd door middel van liturgische en sacramentele tekenen en zo verenigt de Kerk zich in intieme communio met haar Bruidegom.

De Bijbelse bron van Pasen is tweeledig: de viering van het lentefeest met een offer door landbouwers met ongedesemde broden en door herders met een lam. Israël grijpt deze rituelen aan om zijn historische uittocht uit Egypte te vieren; zijn pascha als verlossingsgebeuren. Volgens de christelijke Kerk vindt de definitieve vervulling van dit verlossingsgebeuren plaats in Jezus' dood en verrijzenis.

Pasen komt van het Griekse 'pascha' – in het Latijn 'passio' – waarmee het Hebreeuwse woord 'pesach' wordt weergegeven dat 'springen' betekent en verwijst naar het voorbijgaan van de engel des verderfs aan de huizen van de Israëlieten wier deurposten getekend waren met het bloed van het paaslam. Zo werden de Israëlieten bij de tiende plaag behoed voor de dood van hun eerstgeborenen. Dit wijst op de joodse wortels van het christendom. Zo werd het bevrijdingsfeest van de joden, gevierd met de sedermaaltijd – het feest van de bevrijding van het oude Israël uit de slavernij van Egypte – gezien als een voorafbeelding van het pascha van Jezus, zijn doortocht door de dood naar de glorie van zijn Vader.

Het pascha van Israël is een profetie, voorafbeelding of maquette van het definitieve gebouw. Die profetie heeft drie elementen:

- het offer van het paaslam en het bloed aan de deurposten;
- de bevrijding uit Egypte en de doortocht door de Schelfzee;
- de liturgische viering van dit verlossende gebeuren ieder jaar door de joden op voorschrift van Jahwe: de sedermaaltijd.

Deze drie momenten komen tot vervulling in het Pasen van Jezus. De eerste christelijke gemeenschappen waren uit het jodendom voortgekomen christenen die hun profetische geschiedenis vervuld zagen in het leven, lijden, de dood en verrijzenis van Jezus van Nazareth, *"die (...) hebt gij door de hand van goddelozen aan het kruis genageld en gedood. Maar God heeft Hem ten leven opgewekt na de smarten van de dood hebben ontbonden..."* (Hnd 2, 23-24)

- De sedermaaltijd wordt volgens de evangelisten als Laatste Avondmaal door Jezus aangegrepen om het oude pascha te vernieuwen en tot vervulling te brengen en is tegelijkertijd een vooruitgrijpen op het mysterie van zijn lijden, dood en verrijzenis.

- Het tweede element van Jezus' Pasen is zijn vrijwillig offer aan het kruis. Hij is het Lam zonder smet dat zich vrijwillig laat offeren.
- Hij vervult de doortocht van het oude Israël doorheen de Schelfzee door zijn exodus door de dood naar de Opstanding.

Op Witte Donderdag vieren we de herinnering van het Laatste Avondmaal, op Goede Vrijdag het Pasen van het geslachte Lam en in de Paaswake de glorieuze doortocht door de dood naar de Verrijzenis, de overwinning op de dood, gevierd in Doop en Eucharistie.

Palmzondag

Toen men op de zondag vóór Pasen het passieverhaal ging lezen kreeg deze hele week het karakter van een Heilige Week. Later werd daaraan toegevoegd de komst van de Heer naar zijn stad zoals het Evangelie van Matteüs zegt: *"Zie, uw Koning komt tot u, zachtmoedig en gezeten op een ezel."* (Mt 21,5) Uit het eerdergenoemde reisverhaal van Egeria weten we dat reeds in de vierde eeuw deze viering in Jeruzalem werd gehouden. Van de top van de Olijfberg trok men met de bisschop in processie naar de Verrijzeniskerk.

Eigenlijk is de betekenis van Palmzondag die van elke zondag: we vieren de Verrijzenis van de Heer, zijn overwinning op de dood. Met name de processie is een acclamatie, een toejuichen van de Heer met palmtakken als tekenen van overwinning, vanwege zijn overwinning op de dood, op onze dood. Het Passieverhaal geeft aan dat deze overwinning slechts behaald wordt door lijden en dood. Het is daarom een viering van deemoed en verheffing. Jezus, wanneer *"zijn uur gekomen is"*, besluit om naar Jeruzalem te gaan. Het is een messiaanse intrede in de heilige stad, als lijdende Dienaar van Jahwe en tegelijk als overwinnaar van de dood. De tweede lezing uit de brief aan de Filippensen benadrukt dit. Paus Johannes Paulus II verwoordt het als volgt. *"In deze triomfantelijke stoet gaat Jezus 'als vervulling van de profeten' gehoorzaam de weg naar de dood, die Hij geheel aanvaardt. Als het Lam, dat de zonden van de wereld wegdraagt en als de Dienaar treedt Hij Jeruzalem binnen, de heilige stad die Hem niet wil erkennen en Hem buiten werpt, terwijl het volk Hem triomfantelijk toejuicht."* (Zie: Js 50,4-7; 52,13-53,12; Fil 2,6-11)

De intocht van de Heer vieren is nooit louter het herdenken van een historisch gebeuren. Nee, zoals de joden indertijd zo juicht de Kerk Jezus toe met wie zij op weg gaat naar Jeruzalem. Zo treedt zij met haar Heer de Heilige Week binnen om het mysterie van haar verlossing opnieuw te beleven. Het is een actualisering van het heilsmysterie, een geloofsbelijdenis. Tevens is deze viering een vooruitgrijpen naar het moment dat wij eens, bij zijn wederkomst, zullen binnentreden met Hem in zijn glorie, in het hemels Jeruzalem; het is een eschatologisch beeld. De palmwijding heeft dus niet tot eerste doel

een palmtakje mee naar huis te nemen. De palmwijding is niet het wezenlijke van de viering. Dat is de processie waarin de voorganger Christus verbeeldt en aan de kinderen een speciale plaats en rol wordt toegewezen.

Dit alles komt heel in het bijzonder uit in Psalm 24, een zogenaamde koningspsalm. Historisch is deze psalm waarschijnlijk een processiezing van het oude Israël. De epifanie of manifestatie van Jahwe aan zijn volk wordt bezongen: *"Poorten, heft uw kroonlijsten op, gaat open aloude deuren: de Koning der glorie moet binnengaan."* De tekst van de verzen 7-10 is mogelijk een zegezing die aangeheven werd toen de Ark na een overwinning binnen gedragen werd in de Tempel of na de verovering van Jeruzalem door David. Andere verklaringen zijn dat het een liturgisch gezang is dat de troonverheffing van Jahwe als Schepper en als overwinnaar van de chaos bezingt, of een eschatologische hymne die het geloof van Israël in het definitieve herstel van het Rijk van God uitdrukt. Voor ons bezingt deze psalm de overwinning van Jezus op de dood, de intrede in de heerlijkheid van het Paasmysterie en wij – zijn volk – dat met Hem binnentreedt in dat mysterie: *"Wie zal beklimmen de berg van de Heer, wie in zijn heiligdom staan? Die rein is van handen en zuiver van hart."* (Ps 24,3-4a)

Witte Donderdag

"Het paasfeest was op handen. Jezus, die wist dat zijn uur gekomen was om uit deze wereld over te gaan naar de Vader en die de zijnen in de wereld bemind had, gaf hun een bewijs van zijn liefde tot het uiterste toe." (Joh 13,1) Deze avond is het begin van het Triduum Sacrum. Alhoewel het voor velen een werkdag is, komen de christenen in de avond bijeen zoals Jezus met zijn leerlingen deed de avond voor zijn lijden. Er hangt een sfeer van intimiteit over dit samenzijn. Vooral in het Evangelie van Johannes, de beminde leerling die aan zijn borst lag, wordt in de hoofdstukken 13-17 het afscheid beschreven. Jezus laat ons zijn testament na. Het is het ogenblik waarop wij uit de handen van de Heer de grote en heilige overlevering ontvangen mogen, waardoor Hij het Paasmysterie tot een blijvende aanwezigheid voor ons heeft gemaakt totdat wij zullen aanzitten aan het hemelse bruiloftsmaal bij de voleinding der tijden.

Oorspronkelijk was Witte Donderdag de dag van de verzoening van de boetelingen. Daarom is het ook voor ons de geëigende dag voor de viering van Boete en Verzoening.

De viering begint met de Eucharistie. *"Vurig heb Ik verlangd, eer Ik ga lijden, dit paasmaal met u te eten."* (Lc 22,15) Op die liefdevolle uitnodiging van onze Heer gaan wij in. Het paasmaal, het pesach wordt uitdrukking van zijn liefde voor zijn Vader (Abba) en voor ons. Een liefde die Hem mens deed worden in totale zelfontleding (kenosis) en die Hem nu tot dit *"uur van*

liefde tot het uiterste”bracht. Naar dit uur heeft Hij toe geleefd: liefde tot de dood. Hij zal zich uitleveren als druif aan de wijnpers, hij zal de wijnpers alleen treden en met bloed bespat worden. Hij is de graankorrel die in de aarde valt en moet sterven om leven te geven. Hij is het Lam dat zichzelf als het ware Paaslam zal aanbieden op het moment dat de lammeren in de tempel worden geslacht. Hij is de Bruidegom die in communio wil treden met zijn Bruid – de Kerk – die Hij zich zal verwerven door zijn overgave. Aan die bruid geeft Hij deze avond zijn bruidsgave – de Eucharistie – opdat zij gemeenschap met Hem zal hebben in deze maaltijd totdat Hij wederkomt. Maranatha, Kom Heer, Jezus, kom!

Nog voordat Hij overgeleverd wordt aan de dood geeft Hij zich zelf aan ons (traditio). Het is de avond van de overlevering, een avond van blijdschap, van droefheid en van dankbaarheid: *"Dit is mijn lichaam voor u"* maar ook zal Hij overgeleverd worden door een vriend. Goddelijke liefde en menselijke ontrouw. Dankbaarheid omdat Hij zijn overlevering aan de dood voor ons aan ons nagelaten heeft onder de tekenen van brood en wijn.

Heel de viering van Witte Donderdag staat in het perspectief van het Paasmysterie. Het is een vooruitgrijpen daarop. Het is dus niet in eerste instantie de instelling van de Eucharistie of het priesterschap; ook niet van de caritas of solidariteit. Dat komt tot uiting in de lezingen.

De eerste lezing uit Ex 12,1-8.11-14 verhaalt de oorsprong en voorafbeelding van het definitieve paasmaal: de Eucharistie. *"Deze dag moet gij tot een gedenkdag maken, gij moet hem vieren als een feest ter ere van de Heer. Van geslacht tot geslacht moet gij hem als een eeuwige instelling vieren."* De bevrijding uit het slavenhuis, de exodus door de wateren van de dood, het voorbijgaan van de engel des verderfs, de redding van Israël, de slachting en het eten van het lam: het zijn allemaal beelden die thans in vervulling gaan, de profetieën van de belofte, dat alles vindt nu zijn vervulling.

In de tweede lezing (1 Kor 11,23-26) horen we: *"In de nacht waarin Hij werd overgeleverd nam Hij brood en, na gedankt te hebben brak Hij het en zei: Dit is mijn lichaam voor u."* Dit is de Nieuwtestamentische voltooiing van de doortocht. Het gedachtenisverhaal van de joden wordt nu de viering van de uittocht van de Heer.

In het Evangelie (Joh 13,1-15) gaat Jezus bewust het uur van zijn passie in, het uur van de overgang en doortocht naar zijn Vader. Wat bij de andere evangelisten zelfgave is in brood en wijn, zijn liefde tot het uiterste, is bij Johannes de voetwassing. *"Begrijpt ge wat ik u gedaan heb?"* Dit moet gij ook bij elkaar doen: een mandatum novum (een nieuwe opdracht). In de broederliefde en de dienst is de Heer aanwezig. Eucharistie en dienst horen onlosmakelijk bij elkaar.

Goede Vrijdag

Deze dag is er geen Eucharistieviering omdat *"de bruidegom van hen is weggenomen"*. (Lc 5,35) De Kerk werpt zich ter aarde in het stof, want zij voelt de last van de zonde van de mensheid, van de oude Adam.

De orde van Dienst is als volgt.

- Woorddienst
- Universele voorbeden
- Kruishulde
- Communiedienst

Woorddienst

De eerste lezing (Js 52,13-53,12) gaat over de dienaar van Jahwe, onmenselijk van voorkomen, een worm. Hier wordt zichtbaar de zonde van de mens. Hij is de Uitgestotene, de Man van Smarten, Gods gelaat: menselijke ontluistering waarin God, Jahwe, Adonai zich openbaart. Niet in macht zoals op de Sinai maar in afstotelijkheid, naakt aan het kruis, maar wél als onbegrijpelijke liefde. *"Dit is een ergernis voor joden en een dwaasheid voor Grieken."* (Rom 5,8) *"Gods macht toont zich in zwakheid."* (1 Kor 1,23) Toch verheerlijkt de Kerk het schandhout, het kruis dat gold als teken van verwerping en vervloeking: dulce lignum (lieflijk hout). Het gaat in tegen onze verwerping en afschuw van het kruis, onze opstand daartegen. Nietzsche heeft het over de christen als een slaaf.

De tussenzang is uit Psalm 31: *"Vader, in uw handen beveel Ik mijn geest."* Op het kruis uit Hij zijn vertrouwen in de Vader. In dat kruis ligt mijn vertrouwen.

In de tweede lezing (Heb 4,14-16;5,7-9) horen we hoe Hij in zijn lijden heeft geleerd ja te zeggen tegen de wil van zijn Vader. Hij heeft gehoorzaamheid geleerd. Waar Israël weigerde, heeft Hij ja gezegd. Een gevaarlijke boodschap die rebellie of vervreemding oproept.

In het Evangelie (Joh 18,1-19,42) wordt het lijden beschreven vanuit zijn heerlijkheid. Het is zijn uur om te gaan naar de Vader, zijn doortocht of pascha. Hij geeft zijn leven in soevereiniteit, de Herder die zijn leven geeft voor zijn schapen in vrijheid en gehoorzaamheid. Zijn licht straalt in de duisternis van verraad en machtspelletjes. Zie het verhoor van Pilatus en de uitspraak van Pilatus *"Ecce Homo"* (Ziehier de mens): de ware mens, de nieuwe Adam, de Gezalfde Gods. In deze weerloze, met doornen gekroonde, die onze zonden draagt, openbaart zich Gods heerlijkheid als liefde.

Uit de open zijde van deze nieuwe Adam wordt de Kerk geboren. Bloed en water stromen uit zijn zijde: de beelden van Doopsel en Eucharistie als bronnen van christelijk leven. Maria en Johannes staan aan de voet van het kruis.

"Vrouw, zie daar uw zoon." "Zie daar uw moeder."

Universele voorbeden

Dan volgen de universele voorbeden: De mensheid mag voortaan in Christus vrijmoedig tot de Vader naderen. Christus is de grote Middelaar en Voorspreker: Kyrie eleison, Kurios, de Heer.

Kruishulde

Na de voorbeden volgt de Kruishulde. Beseffend dat Hij voor ons gestorven is knielen wij als zondaars neer om dit kruis te aanbidden. En wij horen de klacht van de Heer: *"Mijn volk, wat heb Ik u gedaan?" "Wat meer had Ik voor u moeten doen dat Ik niet gedaan heb?"* Het Latijnse 'improperia' betekent 'klachten'. *"Een vermorzeld en vernederd hart wijst Gij niet af."* (Ps 51,19b) Dit is een genezende pijn die vrede schenkt. Wij aanbidden het kruis, waaraan Gods liefde zich geopenbaard heeft: *"Hagios o Theos, Sanctus Deus"* (Heilige God) Afwisselend wordt er in het Grieks en Latijn gebeden: een gebed van Oost en West. Op deze droeve dag is er ook de lofprijzing en de kruisvreugde.

Communiedienst

De viering sluit af met de Communiedienst. *"Zo dikwijls als wij eten van dit brood, verkondigen wij de dood des Heren."* (1 Kor 11,26) De Communie als sacramentele vereniging met de Heer en de gedachtenis aan zijn lijden en dood.

Paaswake

Deze avond breekt de Paasvreugde door: een innerlijke vreugde. Wie wel eens zo'n nachtwake heeft meegemaakt weet hoe, ondanks alle vermoeidheid en slaap, de vreugde en ontroering je kunnen aangrijpen. De Kerk weet dat de vreugde van deze nacht niet die van de wereld is.

Alle zintuigen komen in deze nacht aan bod, er is van alles te zien en te horen: zang, en lofprijzing, lezing, licht, water en onderdompeling, verzaking aan het kwaad en geloofsbelijdenis, offer en maaltijd. Daarom zijn er ook zo veel mensen bij betrokken – voorgangers, zangers, lectoren, acolieten, kosters – en is het zo belangrijk om deze dienst gezamenlijk voor te bereiden en zich af te vragen wat is de zin en betekenis van deze wake.

De viering omvat vier grote delen:

- Lucernarium of lichtceremonie: zegening van het vuur, processie en verkondiging van de Paasboodschap;
- Schriftlezingen: hoofdmomenten uit de heilsgeschiedenis;
- Doopviering: doop en vernieuwing van doopbeloften, die doet delen in Jezus' verrijzenis;

- Eucharistie: voltooiing van het Paasmysterie.

Lucernarium of lichtceremonie

De viering begint in de avond of nacht. De duisternis beangstigt ons, alhoewel de macht van de duisternis voor de moderne mens veel van zijn zeggingskracht heeft verloren. Maar wat voor ons – ook voor de moderne mens – geldt is dat de macht van de geestelijke duisternis tot onze dagelijkse ervaring behoort. In die duisternis verschijnt Christus – Licht van de wereld – de Verrezenen die de angstige leerlingen bemoedigt en Geest en vrede schenkt. Daarom begint de Kerk haar wake in de avond of nacht met het zegenen van vuur, van de Paaskaars "*Christus gisteren en heden, Begin en Einde, Alfa en Omega, Hem behoren tijd en eeuwigheid, heerlijkheid en heerschappij door alle eeuwen der eeuwen. Amen.*" Zo verschijnt het licht van Christus in onze duisternis, zonde en zondedood, ons onverlost zijn, onze droefheid, angst, onvrijheid, uitzichtloosheid, verwarring, depressie en vervreemding. En daar staat het godsvolk als beeld van de hele mensheid: wachtend op het heil.

Dan wordt het licht geheven en binnengedragen in de kerk. Van die bron van licht worden alle lichten aangestoken. Daarom moet het donker zijn in de kerk. Allen krijgen wij deel aan het licht van Christus indien wij dat wensen. Dan klinkt het Exsultet: "*O waarlijk heilige nacht: hemel en aarde worden één, God en mens ontmoeten elkaar.*" Zoals Jahwe in een vuurkolom zijn volk voorging in de nacht van de uittocht uit Egypte – het slavenhuis – zo gaat Christus ons voor als een licht in onze uittocht uit de slavernij van de zonde. Op de feestelijk versierde standaard wordt de Paaskaars gezet en dan zet het Exsultet in: "*Juicht nu, Engelen van God in de hemel, steekt de bazuin en verkondigt het heil: uw Koning heeft overwonnen. Aarde, licht overgoten, verheug u: de luister van de eeuwige Koning omstraalt u, zie, van heel de wereld is het duister geweken. En gij, onze moeder de Kerk, overstroomd door dit glanzende licht, verblijd u!*" En dan volgt de lofzang op deze heilige nacht.

Waken bij het Woord

Dan volgen zeven lezingen uit het Oude Testament:

- Gen 1,1-2,2: Gods schepping;
- Gen 22,1-18: Offer van Isaak, voorafbeelding van het offer van Christus;
- Ex 14,15-15,1: Doortocht door de Schelfzee en kantiëk van Mozes;
- Js 54,5-14: Eeuwige liefde van God;
- Js 55,1-11: Gods blijvend verbond met de mens;
- Bar 3,9-15.32-4,4: Christus, mensgeworden wijsheid ten eeuwige leven;
- Ez 36,16-28: Gods gave van een nieuw hart en een nieuwe geest.

Volgens de kerkvaders is heel het Oude Verbond een profetie die gericht is op Christus. Het licht van Christus' Verrijzenis werpt zijn licht op de blad-

zijden van het Oude Testament; de Paaskaars staat naast de ambo.

Na het Eer aan God (Gloria) volgen twee lezingen uit het Nieuwe Testament:

- Rom 6,3-11: Dood voor de zonde en levend voor Christus;
- vervolgens na het Alleluja het Paasevangelie: Mt 28,1-10.

We begonnen de lezingen in de tuin van het Paradijs, nu worden we binnengeleid in de tuin van de Verrijzenis van waaruit op de eerste dag der week de nieuwe schepping ontkiemt is, toen Jezus, de nieuwe Adam in heerlijkheid is opgestaan. *"Gij zoekt Jezus, de Nazarener die gekruisigd is, Hij is verrezen, Hij is niet hier."* (Mc 16,6) *"De Heer is waarlijk opgestaan, alleluja! Zoek Hem bij de doden niet, maar versta het nieuwe lied: de Heer is waarlijk opgestaan, alleluja!"*

Doopviering

Zoals het licht in deze nacht symbool is van de verrezen Heer, zo is het water symbool van Gods levenwekkende kracht. Zie het zegeningsgebed, waarin de kerk bidt om de levengevende Geest over het water opdat de dopelingen herboren mogen worden uit water en geest. Dit gebeurt onder verwijzing naar de schepping, de zondvloed en de doortocht door de Rode Zee. Ook de dopeling moet door de dood van het water om herboren te worden tot de nieuwe schepping, de nieuwe Adam. Het is een sterven aan de zonde en een verrijzen tot goddelijk leven. Ontkleed, want ontdaan van de oude mens, en over het hele lichaam gezalfd met de catechumenenolie om de duivel te kunnen weerstaan, gaat de dopeling het water in. Tot driemaal ondergedompeld in de naam van Vader, Zoon en Geest staat hij uit het watergraf op en ontvangt het witte doopkleed, bekleed met de nieuwe mens en ontvangt hij het zegel van de Geest onder handoplegging en zalving. Men zingt Psalm 23 *"De Heer is mijn Herder"*.

Maar ook de gemeenschap verzaakt opnieuw aan het kwaad en spreekt haar geloof in de Verrezenen uit, met kaarsen in de hand en besprenkeld met het gewijde water. Zo wordt de kerk opnieuw geboren in deze nacht.

Eucharistie

Bij het ochtendgloren, in het prille licht van de nieuwe dag – de eerste van de week – zingt de Kerk de verrezen Christus toe die zijn Paasmysterie nu voltooit aan de tafel, waarrond de gemeenschap zich verzamelt en zich in de gaven van brood en wijn vernieuwd wegschenkt aan de Heer. Heel het tafelgebed is een lofprijzing van Gods barmhartigheid die zich deze nacht geopenbaard heeft.

De bruid verenigt zich met de Bruidegom in de communio, de gemeenschap van Lichaam en Bloed en wordt zo Christus' Lichaam in de wereld waarvan zij het licht moet zijn en de verkondiger van *"Christus is verrezen, Hij is waarlijk verrezen!"*

Uitgave: Sint Agnesparochie, Den Haag
De afbeelding op de omslag komt uit het Missaal van de Sint Pietersabdij te
Gent en is daar rond 1280 vervaardigd.